

NOVÁK JÁNOS

Művészeti nevelés – művészetpedagógiai kérdések

LÁTÓSZÖG

A művészetről alkotott fogalmunk együtt változik az emberi történelemmel – mikor mit takar.

Kezdetben a művészek egyszerű mesteremberek voltak, megbecsülték őket, de nem övezte a nevüket romantikus köd. Pheidiasz neve már ismert volt, és ránk hagyományozódott, athéni szobrai dacolnak a mulandósággal, évezredek óta hirdetik tehetségét. Az ősi piramisok építőinek neve ismeretlen, de a fáraók nevét, akiknek ez a temetkezési helyük, örök időnkig hirdetik. A fejedelmi és hercegi udvarokban a művészet – az új kamarazenei művek és operák – egy kisebb csoportnak és barátainak pompedvelését szolgálta. Az egyházak igényeit napról napra, ünnepekről ünnepekre új korálharmonizációkkal, új passió-megzenésítéssel szolgálták a zeneszerzők. Az alkotók idealizálása a romantikus zsenikultuszban teljesedett ki. Mit jelent nekünk ma ez a fogalom? Hogy lehet valakit zsenivé nevelni? Melyek azok a szakmai követelmények, melyek megléte vagy hiánya kifejezi az alkotás művészeti értékét? Amikor Ligeti Györgyöt, a világhírű magyar származású zeneszerzőt arról faggatták, hogyan kell oktatni a modern zenét, röviden annyit válaszolt: „sehogy”.

Kezdetben a lezárt zenetörténeti korszakok szabályait érdemes gyakorolni a fiataloknak. Ezeken keresztül a stílusismeret, az anyagismeret, a formák ismerete elsajátítható. A modern zenét pedig a jelen kor művészeinek kell újrafogalmazni minden esetben a saját elgondolásuk szerint. Tamkó Sirató Károly, a költő, úgy fogalmazott, hogy minden technikai felfedezés plusz egy dimenziót teremt a művészetek számára.

A régebbi korok stílusainak elsajátítása ugyanakkor minden művész számára kötelesség volt. Ez volt a bázis. De a klasszikus és barokk időszakban is elvárás volt minden alkalomra új zenét komponálni. A régi zenéket tehát csak azért őrizték meg, mert példát mutattak, azokon lehetett legjobban elsajátítani a hagyományos zenei formákat.

A régi korokban egy zeneszerzőnek egy jó kottatár valódi kincsesládát is jelentett, amelyből felidézhetőek az egyházi eseményekhez illeszkedő ze-

képes volt ellopni tanárai
kottatárának darabjait

nék. J. S. Bach, hogy hozzáférjen a titkokhoz, képes volt ellopni tanárai kottatárának darabjait, és gyertyafény mellett lemásolni azokat, hogy ezzel megteremtse saját gyűjteményét. A példák jól tükrözik azokat a szempontokat, melyeket a korszak elvárt egy művésztől: jól kövesse elődei

példáit, használja az ismert régi formákat, ugyanakkor legyen meglepő és eredeti minden, amit létrehoz. Ezek az elvárások a mai napig arra figyelmeztetik az alkotókat, hogy műveiket a közönség szeretné megérteni, tehát népszerű nyelven kell megfogalmazni, de ugyanez a közönség elvárja a meglepetéseket és az újdonságokat ma is.

A műalkotás alapjában ismerős kell hogy legyen, mert ha teljesen ismeretlen nyelven szól, azt mindenki elutasítja. De elvárás az is, hogy a megnyugtató alapokon meglepetések várják a befogadót.

Ha a fiatalok művészeti nevelésére gondolunk, a legfontosabb, hogy kulcsot adjunk a kezükbe a megértéshez, olyan kulcsot, amely kinyitja előttük azt a kincsesládát, amit elődeink halmoztak fel. Az anyag jó elsajátításához, legyen az zene, építészet vagy rajz, az elődök műveinek elemzése, utánzása, továbbgondolása segít. Színházban sem játszhatunk olyan darabot, amiben sem a történet, sem a szereplők személyisége nem szolgál tanulsággal, nem vonzza magához a figyelmet.

A legjobb művek személy szerint érintik meg a befogadót, azt kell, hogy

érezze, hogy ezt neki írták, akár ezer éve, akár manapság készült el az alkotás. Ha gyerekekkel akarjuk a művek nagyságát megérteni, itt is elsőrendű kötelezettségünk megtalálni azokat a motívumokat, amelyeket magukénak érezhetnek, és ez hozzásegíti őket, hogy férfi és női mintákat követve a művészeti alkotások segítségével jobban megismerjék önmagukat.

„Gnose te ipsum.” – Ismerd meg önmagad! Bár ez a felszólítás kicsit fenyegetően hangzik, semmilyen módon nem jelent műfaji beszűkítést. A mitológia által ajánlott

emberi történetek gazdagon kínálják a mai napig azokat a példákat, melyek hozzájárulnak személyiségünk kibontakozásához, megerősödéséhez. A művészetoktatásnak is ezt a célt kell szolgálni. Bizonyos anyagismertetek elsajátítása persze elengedhetetlen, ha fel akarjuk ismerni a történetekben a bennünk rejlő általános emberit, a művek máig ható üzenetét. Jó példák erre a mesegyűjtemények, melyekből a szájhagyományok útján terjedő alapmeséket ismerhetjük meg.

A múlt század racionális megközelítése gyakran nem tudott mit kezdeni a mesék világával. Suzanne Osten, akinek a '70-es években oroszánrészre volt a gyermekirodalom megújításában, és szerzőként sokat tett azért, hogy a gyerekirodalom elfoglalja méltó helyét a nemzeti kultúrában, példaként gyakran saját „szuperintelligens édesanyját” idézte, aki modern nevelési elvei ellenére cenzúrázta a Grimm-meséket, mielőtt a gyerekek kezébe adta, és fekete tollal kihúzta a nem gyerekeknek való mon-

datokat. Ezzel persze pont az ellenkező célt érte el, mint amit várt; a kihúzott sorok lettek a legérdekesebbek a gyerekek számára. Felnőtt fejjel ne-

héz elfogadni, hogy amikor egy boszorkányt miszlikbe vágnak, és apró kockákban beleteszik egy edénybe, majd élesztő vizet öntve rá újraélesztik, ezek a gyerekek számára átélethető cselekvések. Baráti körömben történt meg, hogy egy apa, amikor éppen játszott a fiával, csengett a telefon, a fia fölkapta, és csak annyit mondott: „Apa nem tud jönni, mert meghalt” – és letette a telefont. A gyerekek számára természetes volt, hogy játék közben a papa meghal, aztán játszanak tovább, mert a halál is csak a játék része volt. A mitológiai történetek jól tükrözik ezt a

játék közben a papa meghal,
 aztán játszanak tovább

gyermeki hozzáállást, ott is meghalnak a hősök, majd feltámadnak, vagy Zeusz küld értük lángoló szekeret, ami fölviszi őket az égbe. A mesék, a mitológiai történetek igazsága nem a biológiai ismeretek szerint, de az örök emberi félelmek, szorongások szintjén és azoknak a feloldásával fejtik ki hatásukat. Szerzőként és színházi rendezőként szkillák és kharübdiszek között kell átvezetni hajónkat, nem szabad a szőnyeg alá söpörni a gyermeki problémákat, de azokat úgy kell megfogalmazni, hogy a gyermekek számára is feldolgozhatóak legyenek. Az édes boszík és a tündéri sárkányok meséiből a gyerekek csak azt dekódozzák, hogy itt az ő félelmeiket és szorongásaikat nem veszik komolyan. Gyakran előfordul, hogy ha a saját félelmeiről akar beszélni a gyerek, azzal intik le: ne mondj ilyeneket, mert *te ehhez még kicsi vagy*. Ebből kiderül számára, hogy ő ezekről az érzéseiről nem beszélhet nyíltan, ezt nem fogadják el a felnőttek. Jobb, ha titokban tartja, vagy évfolyamtársaival beszél meg, akik hozzá hasonlóan alulinformáltak, vagy félrevezetettek, mint a legtöbb gyerek. Ez persze azokban a családokban, ahol egy közeli hozzátartozó halálát gyászolják, már nem lehetséges, de a valóságot ilyenkor is a gyermeki értelem számára befogadható

kiderül számára, hogy ő ezekről az érzéseiről nem beszélhet nyíltan

módon kell megfogalmazni. A szülők maguk is bizonytalanok abban, hogyan óvják a gondoktól és hogyan vegyék mégis komolyan a gyermeki félelmeket. Gyerekkorukban velük sem beszéltek ezekről a témákról nyíltan, saját gyerekeiket látva maguk is keresik az odaillő szavakat. A művészeti alkotások összetettsége megóv minket attól, hogy bármilyen szent pedagógiai célból túlzottan leegyszerűsítsük a mondanivalónkat. A művészeti nevelés az összetett művészeti alkotások megértését egyszerre tekinti célnak és eszköznek, mellyel a személyiség kiteljesedését szolgálják a szerzők.

Kodály Zoltán Hugo von Hofmannsthal idézi:

Bizonyára hallották már Hugo von Hofmannsthal nevét. Egy sorára mindmáig emlékszem: „Kinder wachsen auf mit tiefen Augen” (A gyerekek tágra nyílt szemmel nőnek fel.) A német „tief” (mély) itt olyan tekintetet jelent, melyből a ragyogó jövő és a boldog jelen ígérete sugárzik. Olyan tekintet, melyet nem lehet egykönnyen elfelejteni... Minden tanár találkozott már tanítványainak tágra nyílt szemével – minden szónál szebb köszönet ez fáradtságos, nehéz munkájukért.

